

Po Nrop (Po Ibrahim) vị vua Islam Champa

Ts. Putra Podam

putrapodam@gmail.com

Để tìm hiểu nguồn gốc lịch sử Po Nrop, Putra Podam sơ lược lịch sử Po Rome như dưới đây:

Po Rome (1627-1651), Theo biên niên sử Champa Sakkarai dak rai patao thì Po Rome lên ngôi năm Thỏ và thoái vị năm Thỏ, trị vì 25 năm, đóng đô ở Biuh Bal Pangdurang (Thành Bal Pangdurang).

Po Rome một vị vua Hồi giáo (Islam) là con rể của vua Po Klaong Mah Nai, nghĩa là Po Klaong Mah Nai (tức Po Mah Taha) theo Islam (Hồi giáo) đã truyền ngôi vua cho Po Rome.

Cuộc đời và sự nghiệp của vua Po Rome đã được lịch sử ghi lại có hai dòng khác nhau, thứ nhất là theo truyền thuyết, tức theo biên niên sử Champa Sakkarai dak rai patao tại Panduranga-Champa và thứ hai theo lịch sử và gia phả của Po Rome tại Kalantan (Malaysia).

Hình 1. Vua Po Rome, niên hiệu: Nik Mustafa Bin Wan Abul Muzaffar Waliyullah. Dòng dõi vương triều Islam tại Serembi Makkah, thuộc tiểu vương quốc Kelantan-Malaysia. Ảnh: Internet.

a). Một số tên gọi của vị vua Po Rome

Vua Po Rome có nhiều tên gọi, trong đó một số tên gọi mà lịch sử thường nhắc đến là:

1. Ja Kathaot (ꠘꠞ ꠘꠞꠞꠞꠞ): Tên vị vua Po Rome theo tương truyền, sau ngày ăn lá cây liêm (phun kraik), một cô gái Champa đã mang thai mặc dù chưa có chồng. Nghe tin này, gia đình đã đuổi cô ra khỏi nhà ở làng Ra-njaoh (làng này tọa lạc trên một khu vực rộng lớn từ Ga xe lửa Sông Mao cho đến Banâk Patau Ceng - Đập Đá Hàn, ở Bắc Bình-Bình Thuận). Ngay tại làng Pa-aok mà người Việt gọi là làng Tường Loan, cô sinh ra một bé trai khôi ngô, tuấn tú, được đặt tên là Ja Kathaot.

2. Yang Thaok Po Rome (𑜋𑜰𑜫 𑜇𑜡𑜫𑜰𑜫 𑜇𑜡𑜫 𑜇𑜡𑜫𑜰𑜫): Tên vị vua Po Rome theo một tương truyền khác cho rằng, mẹ Po Rome kết thân với người bạn Cru (Churu) nhưng Cha mẹ và dòng tộc không chấp thuận nên bà phải rời khỏi làng khi mang thai. Sau khi Po Rome được sinh ra, nhau thai của ngài được chôn tại làng Pa-aok nay là làng Tường Loan, hiện nay là xóm đạo Thiên Chúa Giáo Hòa Thuận. Nơi chôn nhau cắt rốn này được người Chăm ở đây lập miếu thờ và gọi là Yang Thaok Po Rome. Miếu này tọa lạc bên cạnh đường từ Bảo Tàng Chăm Bình Thuận (Phan Hiệp) đi Sông Mao và cách Bảo Tàng gần 1km.

3. Po Rome Kathaot (𑜇𑜡𑜫 𑜇𑜡𑜫𑜰𑜫 𑜇𑜡𑜫𑜰𑜫): Truyền thuyết khác cho rằng, mẹ Po Rome là một hoàng hậu Chăm kết thân với người Cru (Churu). Do đó, thân nhân dòng tộc không chấp nhận mối tình này nên bà phải rời khỏi gia đình đến một cánh đồng ở Palei Bhan (Vụ Bồn - Phan Rang). Điều này cho thấy sau khi lên ngôi vua, Po Rome đã cho lập miếu thờ ở ngoài cánh đồng mà người Chăm gọi miếu này là Sang Po Rome Kathaot.

4. Yang Po Rome (𑜋𑜰𑜫 𑜇𑜡𑜫 𑜇𑜡𑜫𑜰𑜫): Tên vị vua Po Rome được thần dân Champa kính trọng và thờ phượng tùy theo tín đồ Ahier (tín đồ Hindu cũ nay thờ Allah). Khi thờ theo Yang thì Ngài có tên là Yang Po Rome (thần Po Rome).

5. Cei Asit (𑜇𑜡𑜫 𑜇𑜡𑜫𑜰𑜫): Tên vị vua Po Rome nếu thờ theo Cei (𑜇𑜡𑜫) thì Ngài có tên là Cei Asit.

6. Po Gahluw (𑜇𑜡𑜫 𑜇𑜡𑜫𑜰𑜫): Tên vị vua Po Rome nếu thờ theo Yang Baruw [𑜋𑜰𑜫 𑜇𑜡𑜫𑜰𑜫] (gốc Hồi Giáo) thì Ngài có tên là Po Gahluw.

7. Cahya (𑜇𑜡𑜫𑜰𑜫): Tên vị vua Po Rome nếu thờ theo Atuw [𑜇𑜡𑜫𑜰𑜫] (Hồi Giáo) thì Ngài có tên là Cahya.

8. Bà Lâm: Tên vị vua Po Rome theo Hán văn (theo lịch sử Việt Nam).

9. Agong Ronan: Tên thường gọi vị vua Po Rome (tại Serembi Makkah, tức là tiểu vương quốc Kelantan).

10. Nik Mustafa: Tên vị vua Po Rome trong lịch sử và gia phả tại Malaysia. Trong thời gian Po Rome ở Makkah, người Malay gọi là Serembi Makkah, tức là tiểu vương quốc Kelantan (Malaysia). Tại đây, Po Rome kết hôn với công chúa Islam, chính thức mang tên Thánh Nik Mustafa.

11. Nik Mustafa Bin Wan Abul Muzaffar Waliyullah: Tên đầy đủ của Po Rome là: Nik Mustafa Bin Wan Abul Muzaffar Waliyullah. Chính thức là người có danh phận là thành viên của dòng dõi vương triều theo Islam tại Malaysia. Biên niên sử Malaysia ghi lại rằng vua trị vì tại tiểu vương quốc Kelantan hôm nay là dòng dõi của vua Po Rome.

12. Sultan Abdul Hamid Shah: Tên vị vua Po Rome sau khi lên ngôi, niên hiệu của vua Po Rome trong sử Malaysia.

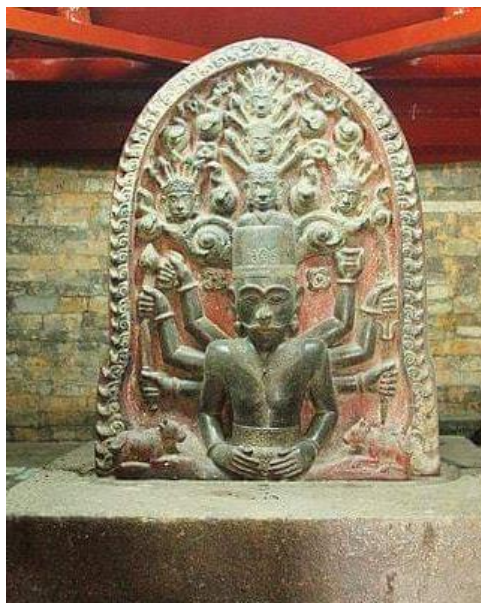
13. Sultan Abdul Hamid Shah Bin Syarif Wan Abu Muzaffar Bin Syarif Wan Abdullah Umdatuddin: Tên đầy đủ của vị vua Po Rome sau khi lên ngôi vua.

Hình 2. Đền Yang Thok Po Rome tại làng Pa-aok, Bắc Bình, Bình Thuận. Ảnh Putra Podam.

Hình 3. Đền tháp ghi công Po Rome tại tỉnh Ninh Thuận. Ảnh Putra Podam

Hình 4. Po Rome (1627-1651) là vị vua Champa tôn sùng Hồi giáo (Islam), kế thừa vua Po Klaong Mah Nai (Po Mah Taha) cũng là một vị vua Champa thời kỳ Islam hùng mạnh.

b). Một số chính hậu, thứ hậu và thứ phi của vua Po Rome

Po Rome có nhiều người vợ mà lịch sử thường nhắc đến như một số tên dưới đây:

1. Hoàng hậu Sucih (Bia Sucih hay Than Cih): là con gái của vua Po Mah Taha theo Hồi giáo (Islam), Bia Sucih là chính hậu của vua Po Rome, có tượng thờ bên phía sau tháp Po Rome. Bia Sucih là tín đồ Hồi giáo (Islam).

2. Thứ hậu Than Can (Bia Than Can), tộc người Rhadé có tượng thờ bên trong tháp Po Rome.

3. Công nữ Ngọc Khoa: tên đầy đủ là Nguyễn Thị Ngọc Khoa là em ruột cùng mẹ với công nữ Ngọc Vạn và là con gái thứ ba của chúa Sãi Nguyễn Phúc Nguyên. Thần dân Champa gọi Bia Ut (Ut; Mal. Skt.Uttara: Phương Bắc). Bia Ut: nghĩa là công chúa phương Bắc, hay công chúa nước Đại Việt. Theo Nguyễn Phước tộc Thế phả, Ngọc Khoa được gả cho vua Po Rome vào năm Tân Mùi (1631). Nhờ có cuộc hôn phối này mà tình giao hảo giữa hai nước được tốt đẹp, để chúa Nguyễn có thể dồn lực lại hồng đối phó với chúa Trịnh ở Đàng Ngoài, đồng thời cũng tạo thêm cơ hội cho người Việt mở rộng lãnh thổ về phía Nam.

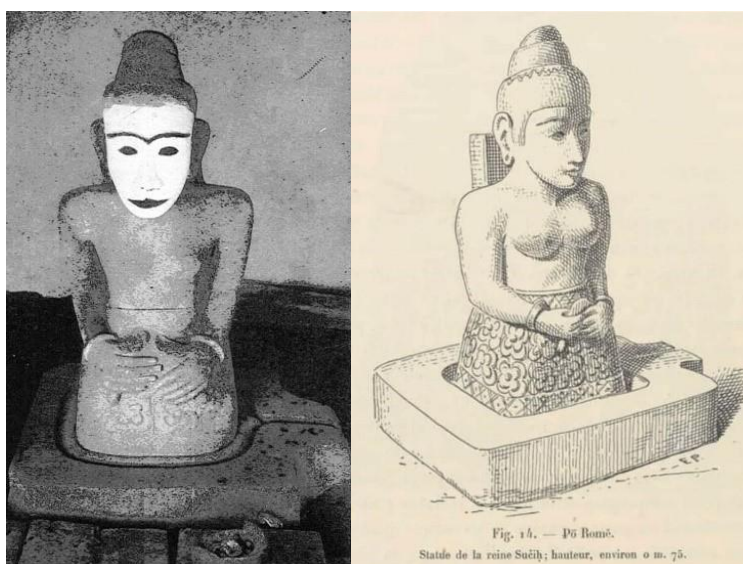
4. Tam hậu Puteri Siti (Công chúa Siti): Trong thời gian Po Rome ở Makkah, người Malay gọi là Serembi Makkah, tức là tiểu vương quốc Kelantan (Malaysia). Tại đây, Po Rome kết hôn với công chúa Kelantan Puteri Siti. Từ đó, Po Rome chính thức mang tên Thánh Nik Mustafa, tên đầy đủ là: Nik Mustafa Bin Wan Abul Muzaffar Waliyullah. Chính thức là người có danh phận là thành viên của dòng dõi vương triều theo Islam tại Malaysia. Biên niên sử Malaysia ghi lại rằng vua trị vì tại tiểu vương quốc Kelantan hôm nay là dòng dõi của vua Po Rome.

5. Bia Laku Makam (Hoàng hậu Laku Makam).

6. Bia Hatri (Hoàng hậu Hatri).

7. Bia Sumut (Hoàng hậu Sumut): Một số tài liệu về truyền thuyết Po Rome có ghi một câu: Bia Sumut tok Cam di Kut. Dựa vào thành ngữ này, người Chăm cho rằng Bia Sumut là công chúa gốc Hồi Giáo (Islam).

... và một số thứ phi khác.

Hình 5. Bia Sucih (Bia Than Cih) tín đồ Hồi giáo (Islam). Bản mẫu gốc lần đầu (bên trái hình chụp, bên phải hình vẽ), không có dòng chữ Thrah khắc trước ngực. Mắt lần đầu tiên được tìm thấy, mắt lần hai năm 1993. Ảnh Internet.

Hình 6. Bia Suci (Bia Than Cih) mẫu tượng lần ba.
Chăm Ahier tùy tiện ghi dòng chữ Thrah trước ngực. Mất lần ba năm 2008. Ảnh Internet.

Hình 7. Bia Suci (Bia Than Cih) mẫu tượng lần tư hiện tại trên tháp Po Rome. Ảnh Putra Podam.

Hình 8. Bia Than Can, mẫu tượng gốc lần đầu đã bị mất cắp. Ảnh Internet.

Hình 9. Công nữ Ngọc Khoa (Bia Ut), tên đầy đủ là Nguyễn Thị Ngọc Khoa, con gái thứ ba của chúa Sãi Nguyễn Phúc Nguyên. Thân dân Champa gọi bà là Bia Ut (Ut; Mal. Skt. Uttara: Phương Bắc). Bia Ut nghĩa là công chúa phương Bắc hay công chúa phía Đại Việt. Theo Nguyễn Phước tộc Thế phá, Ngọc Khoa được gả cho vua Po Rome vào năm Tân Mùi (1631). Ảnh Internet.

Hình 10. Công chúa Siti, trong thời gian Po Rome ở Makkah, người Malay gọi Serembi Makkah, tức là tiểu vương quốc Kelantan (Malaysia). Tại đây, Po Rome kết hôn với công chúa Kelantan Puteri Siti.

Hình 11. Ngôi mộ (Kabur) của Bia Sumut người gốc Hồi giáo (Islam)? Ảnh Putra Podam.

c). Po Nrop (Po Ibrahim) vị vua Champa theo lịch sử Việt Nam

Theo biên niên sử Champa Sakkarai dak rai patao, Tran Ky Phuong; Bruce M. Lockhart (2011) và một số cổ thư thì Po Nrop là em trai Po Rome (em cùng mẹ), lên ngôi năm Thìn và thoái vị năm Ty, trị vì một năm, đóng đô ở Bal Canar (Tỉnh Mỹ, Parik). Theo Hán văn thì Po Nrop có tên là Bà Thắm (1651-1653).

Khánh Hòa (Kauthara) là một vùng đất nằm ở duyên hải Nam Trung bộ, có diện tích tự nhiên cả trên đất liền, đảo và quần đảo là 5.197km². Trong đó có bãi biển Đại Lãnh xinh đẹp, có vịnh Vân Phong rộng rãi, kỳ thú, bãi biển Nha Trang với làn nước trong xanh, trải dài cát trắng... chứa đựng tiềm năng văn hóa du lịch luôn thu hút du khách khắp bốn phương. Kauthara nằm ở vị trí địa lý thuận lợi, có hệ thống giao thông khá hoàn chỉnh, với hệ sinh thái rừng, biển, đảo phong phú và đa dạng, đồng thời lại có hệ thống dịch vụ và du lịch khá phát triển, do đó Khánh Hòa có nhiều điều kiện để giao lưu và phát triển kinh tế với các khu vực trong nước và quốc tế.

Theo biên niên sử Việt Nam, vào năm 1611 Nguyễn Hoàng (1588-1613) ra lệnh cho tướng Văn Phong xua quân vượt đèo Cù Mông phía Nam tỉnh Bình Định để tấn công Phú Yên (Aia Ru) tức (Harek Kah Harek Dhei) của Champa, và dời biên giới miền nam của nhà Nguyễn đến mũi Varella ở phía bắc Nha Trang.

Hình 12. Di tích núi Thạch Bi (Đá Bia), đây là biên giới giữa Champa và Đại Việt trước năm 1653. Ảnh Putra Podam.

Tháng 4 năm Quý Ty (1653) vua Champa là Bà Thắm (Po Nrop trong biên niên sử Chăm) xua quân đánh chiếm lại Phú Yên (Aia Ru).

Cũng năm 1653, Chúa Hiền (Nguyễn Phúc Tần hay Nguyễn Thái Tông, tước hiệu Dương Quận Công là vị chúa Nguyễn thứ tư của chính quyền Đàng Trong), sai Cai cơ Hùng Lộc làm Tổng binh và Minh Võ làm tham mưu đem 3000 quân đánh trả. Nhân đêm, quân Nguyễn vượt qua đèo Hồ Dương núi Thạch Bi tiến thẳng đến trại Bà Thắm phóng lửa đốt phá. Bà Thắm thua chạy, sau này sai con là Xác Bà Ân nộp lễ xin hàng. Nguyễn Phúc Tần chiếm trọn Kauthara và dời biên giới phía nam đến vịnh Cam Ranh, sau đó biến khu vực Kauthara thành 2 phủ mới là Thái Khang và Diên Ninh (tức là địa phận tỉnh Khánh Hòa ngày nay).

Sau khi thất bại, Po Nrop (Bà Thắm) chạy sang Campuchia, sau một thời gian quay sang vùng Châu Đốc sau sự kiện vua Nặc Ông Chân cải đạo sang Islam và bị hoàng thất Khmer giết hại. Po Nrop (Po Ibrahim), chính là ông tổ của người Chăm Islam ở Châu Giang, Châu Đốc.

Cũng từ sự kiện này, năm 1653 được chọn là năm tỉnh Khánh Hòa được hình thành, nhưng thực chất, mảnh đất này đã được người dân Champa khai phá và xây dựng từ rất lâu đời.

Hình 13. Po Nrop (Po Ibrahim) tức Nik Ibrahim theo Hồi giáo (Islam). Bức tượng gốc trước 1975.

Hình 14. Po Nrop (Bà Thắm) tức Nik Ibrahim theo Hồi giáo (Islam). Bức tượng gốc sau 1975.

d). Po Nrop vị vua Champa theo lịch sử Malaysia

Theo lịch sử Kelantan (Malaysia) thì vua Po Rome cưới nhiều người vợ, riêng người vợ công chúa Kelantan thì có ba người con trai đều theo Islam chính thống giáo.

Theo giả phả tại Kelantan (Malaysia) thì Po Nrop là con trai cả của vua Po Rome (Nik Mustafa).

Tên thường gọi của vua Po Nrop tại Kelantan là Nik Ibrahim (Po Ibrahim).

Po Nrop (Nik Ibrahim) được Sultan của Patani bổ nhiệm làm Datu của Kelantan vào năm 1634, làm tướng soái tại Kelantan, ba năm sau đó, ông được phong làm Vua của Patani vào năm 1637. Sau khi lên ngôi vua, Po Nrop lấy niên hiệu: Sultan Nik Ibrahim Bin Nik Mustafa, mà người Champa thường gọi là Po Nrop (Datu Kelantan 1634-1637; Raja Campa 1637-1684). Sau này về Champa làm vua kế vị Po Rome.

Hình 15. Po Nrop (Po Ibrahim) tên thường gọi Nik Ibrahim là tín đồ Islam, được người Chăm lập đền ghi công tọa lạc tại thôn Tuy Tịnh 2, xã Phong Phú, huyện Tuy Phong, tỉnh Bình Thuận.

Con trai thứ hai của Nik Mustafa (Po Rome) là Nik Badrul Salam Bin Nik Mustafa, được phong làm vua của Singgora. Vị hoàng tử thứ hai chính là ông tổ của các đời vua ở Kelantan-Malaysia, ông kết hôn cùng hoàng thất Kelantan, các vị vua ở Kelantan ngày nay là dòng dõi của vị hoàng tử này.

Con trai thứ ba của Nik Mustafa (Po Rome) là Nik Ali Bin Nik Mustafa, ông cưới hoàng thất Patani (vương quốc Malay ở miền nam Thái Lan) và giữ chức thống soái quân đội của triều đình Pattani với tước hiệu Dato Maharajalela. Sau khi Pattani bị người Thái xâm chiếm, gia đình hoàng thất ly tán.

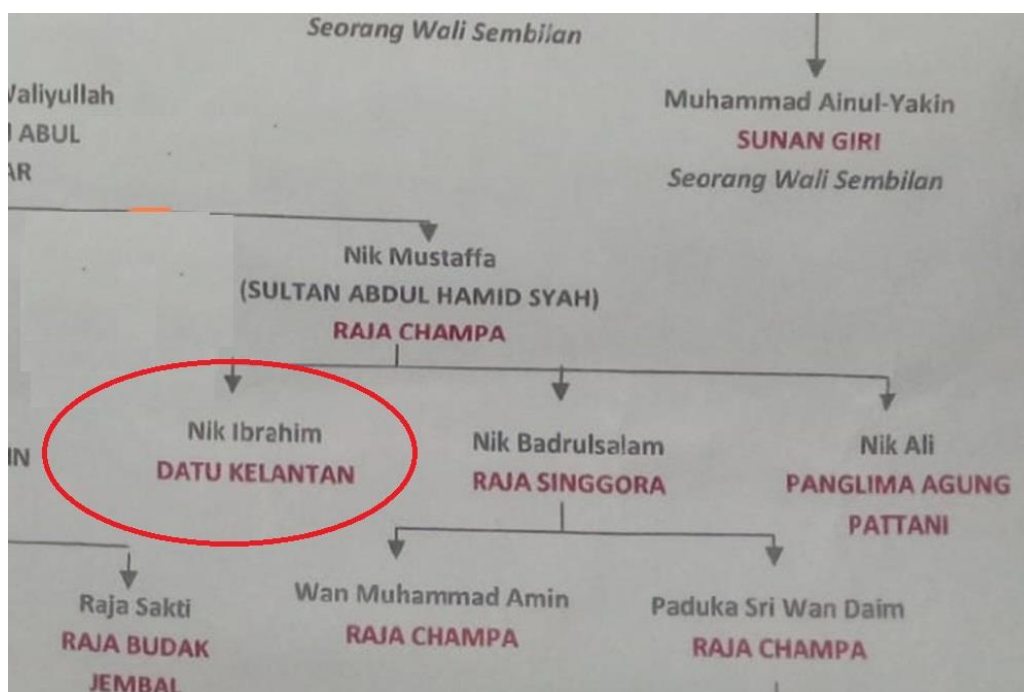
Po Nrop (Nik Ibrahim) được Nữ hoàng Ungu (1624-1635), người cai trị Patani vào thời điểm đó, bổ nhiệm làm Datu Kelantan. Việc bổ nhiệm Po Nrop (Nik Ibrahim) được thực hiện để duy trì quyền bá chủ của Patani ở Kelantan.

Việc Patani bổ nhiệm Po Nrop (Nik Ibrahim) cũng là cách để vương triều Patani tăng cường quan hệ khu vực với Champa sau khi Patani phải đối mặt với mối đe dọa lớn từ Xiêm (Siam). Trong thời gian bổ nhiệm Po Nrop (Nik Ibrahim), Campa lúc đó đang được cai trị bởi Sultan Abdul Hamid Syah (Po Rome).

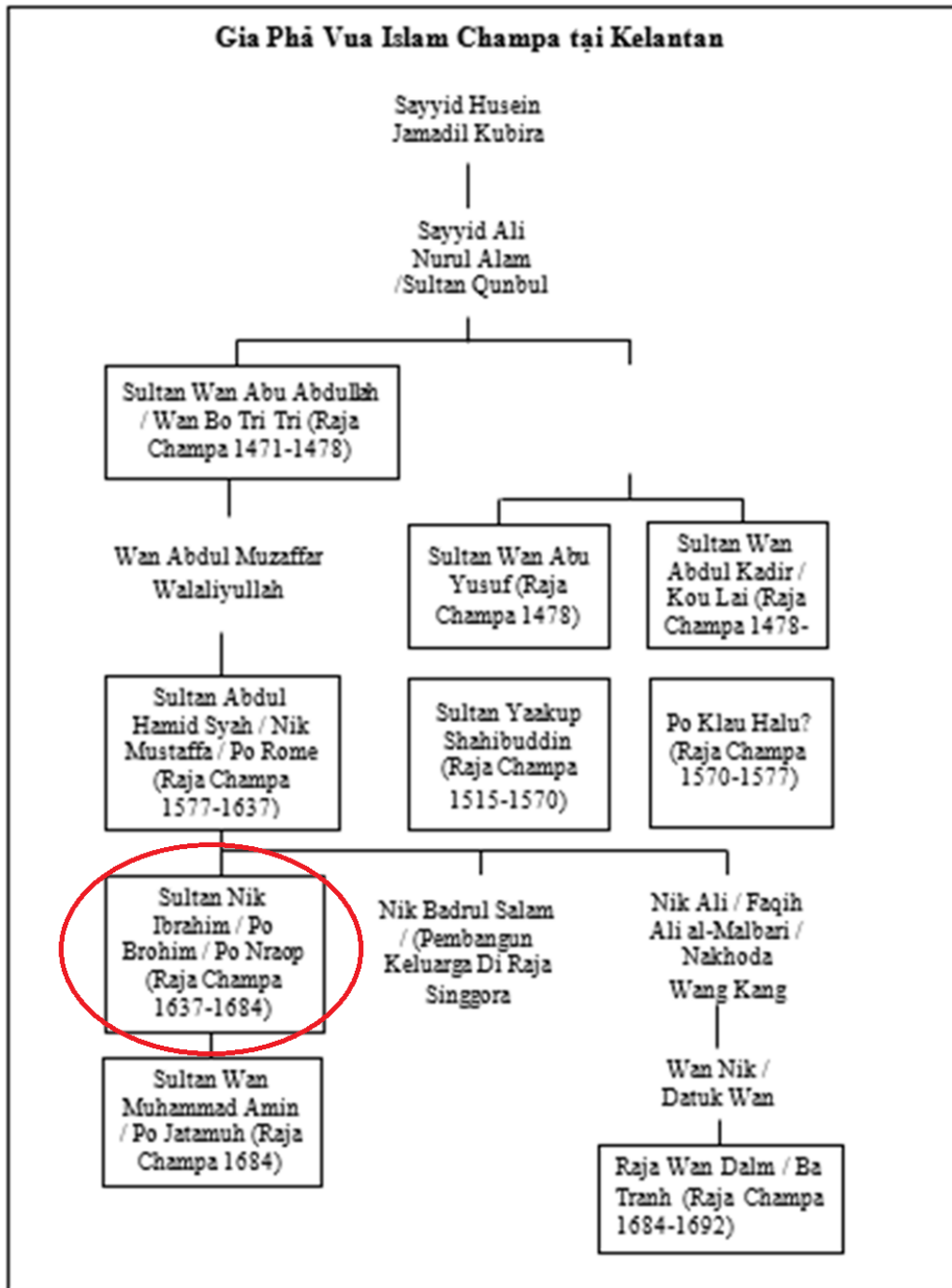
Sau khi Po Rome (tức Sultan Abdul Hamid Shah) qua đời, quyền thừa kế là Nik Badrus Salam sẽ được phong làm vua Champa, nhưng điều đó đã không xảy ra, thay vào đó Po Nrop (Nik Ibrahim) được lên làm vua tại Champa (Campa).

Năm 1653, quân của vua Po Nrop còn gọi là Po Ibrahim tấn công vào vị trí Đại Việt nhưng cuộc tấn công bị đẩy lui. Đại Việt mở cuộc phản công và chiếm được một số khu vực của Campa.

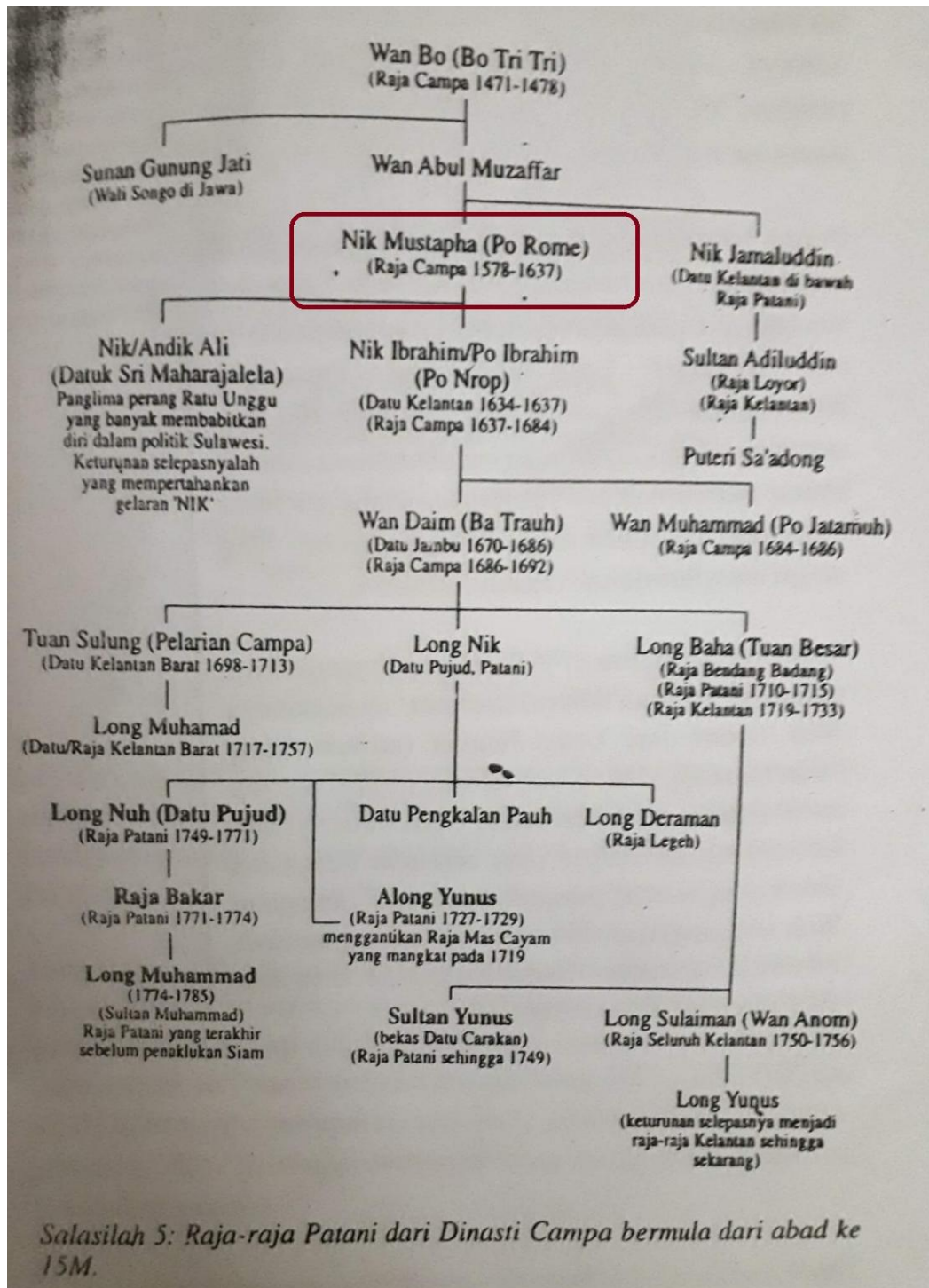
Năm 1684, Đại Việt mở cuộc tấn công lớn vào Champa. Cuộc tấn công này đã buộc Po Nrop (Po Ibrahim) phải chuyển đến Kelantan cùng với thần dân Champa. Đây cũng là lý do tại sao ở Kelantan có một địa danh tên là Pengkalan Chepa (phát âm từ chữ Jawi). Sau đó Po Nrop (Po Ibrahim) đi thuyền sang Campuchia và cư trú tại Kampung Brek Bak rồi dự định tiếp tục kháng chiến chống Đại Việt ở Pandurangga.

Hình 16 Po Nrop (Nik Ibrahim) là anh em với Nik Ali và Nik Badrul Salam là ba con trai của Nik Mustafa tức là Sultan Abdul Hamid Shah (vua Po Rome). Ảnh cung cấp bởi Faizal Athla.

Hình 17. Salasilah Kesultanan Islam Champa - Gia phả vua Islam Champa. Ảnh Internet.

Hình 18. Gia phả dòng tộc vua Po Romé ở Kelantan - Malaysia. Ảnh: Internet.

Sau khi thua trận với Đại Việt thì bang Kelantan bị tràn ngập bởi những người tị nạn từ Champa trong đó có vua Po Ibrahim (Po Nrop). Po Ibrahim sau đó rời Kelantan cùng với những người theo mình và chuyển đến Kampong Brek Bak ở vùng Chăm của Campuchia để tiếp tục cuộc kháng chiến chống Đại Việt.

Po Nrop (Po Ibrahim) đã qua đời do tuổi cao. Po Nrop (Po Ibrahim) có hai người con trai:

Wan Muhammad Amin (Po Jatamah)

Wan Daim (Ba Trauh)

Wan Muhammad Amin được nhà Nguyễn bổ nhiệm làm vua Champa với tước hiệu Po Jatamah.

Hình 19. Lăng mộ của vua Champa Po Nrop (Nik Ibrahim), tại tỉnh Kampong Cham - Campuchia. Theo ghi chép, Po Nrop trị vì từ năm 1637-1684. Ảnh: Rifhan Abd Wahab, Facebook: [Seri Cendekiawan](#).

e). Hình ảnh hoàng hậu của vua Po Nrop tại Phong Phú- Tuy Phong

Lịch sử viết về Po Nrop (Bà Thắm) tức Nik Ibrahim tên theo Hồi giáo (Islam) không còn nhiều trong làng Chăm. Theo biên niên sử Champa Sakkarai dak rai patao cũng không ghi gì thêm ngoài giới thiệu về Po Nrop. Do vậy lịch sử về Chính hậu hay thứ hậu của Po Nrop bị mất hay bị đốt hết, sau khi Chúa Hiền (Nguyễn Phúc Tần) xâm chiếm Kauthara (Khánh Hòa).

Người dân Chăm tại thôn Tuy Tịnh 2, xã Phong Phú, huyện Tuy Phong, tỉnh Bình Thuận hiện nay đang chăm sóc đền của chính hậu Po Nrop. Người dân nơi đây không biết tên chính thức của bà, nhưng chỉ truyền cho nhau là chính hậu của vua Po Nrop là một người theo Hồi giáo (Islam), tức người theo Bani (theo đạo) hay người có Bani (có đạo) nghĩa là bà là người Islam, vì Po Nrop là vị vua Hồi giáo (Islam) sau khi lên ngôi vua lấy niên hiệu: Sultan Nik Ibrahim Bin Nik Mustafa.

Hình 20. Chính hậu của vua Po Nrop (Po Ibrahim) hay Nik Ibrahim là một người theo tín đồ Hồi giáo (Islam). Đền được tọa lạc tại thôn Tuy Tịnh 2, xã Phong Phú, huyện Tuy Phong, tỉnh Bình Thuận.

Hình 21, 22, 23. Một số hình tại đền Po Nrop (Po Ibrahim).